

SARAJEVO 1914 ULTIMUL VALS

O TEORIE A CONSPIRAȚIEI MASONICE

Ediție revizuită și adăugită

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	9
PROLEGOMENE LA EDIȚIA ÎNTÂI	17
CONSPIRAȚIE ȘI TEORIA CONSPIRAȚIEI.....	24
CONSPIRAȚIA ȘI TEORIA PRIN DELIMITĂRI	
CONCEPTUALE	24
TEORIA CONSPIRAȚIEI ȘI „AROMA” ANTIMASONICĂ.....	46
TENTAȚIA BALCANILOR. DE LA CONTEXT LA	
PRETEXT: SARAJEVO 1914	56
SERBIA ȘI ORGANIZAȚIILE SECRETE ÎN	
VÂRTEJUL CONSPIRAȚIILOR.....	82
NARODNA ODBRANA	82
CRNA RUKA / UJEDINJENJE ILI SMRT	90
RIPOSTA MÂINII ALBE ȘI SFÂRȘITUL LUI APIS. SALONIC	
1917	101
MLADA BOSNA SUB SEMNUL LUI MAZZINI.....	114
28 Iunie 1914. ULTIMUL VALS.....	144
SALTUL ÎN ÎNTUNERIC	144
ULTIMUL VALS.....	177
ZIUA CARE A SCHIMBAT LUMEA	209
UN FRANCMASON DESPRE RĂZBOI ȘI „COMLOTUL”	
REGILOR DIN ROMÂNIA.....	277
O PARODIE JUDICIARĂ.....	286
RETORICA ÎNTREBĂRILOR.....	286
MARELE PROCES	295
ȘI INVOCAREA MASONICĂ.....	295
STENOGRAMELE PROCESULUI SARAJEVO.....	330

PHAROS: DER PROZESS GEGEN DIE ATTENTÄTER VON SARAJEVO.....	330
MOUSSET: L'ATTENTAT DE SARAJEVO D'APRÈS LES STÉNOGRAMMES	375
Teza implicării Francmasoneriei. Pro și contra	396
Rechizitoriul procurorului Franjo Svava. Avocați și pledoarii	400
Verdictul	407
CONSPIRAȚIA MASONICĂ SARAJEVO	409
SERBIA FRANCMASONICĂ PÂNĂ ÎN 1914	409
FRANCMASONERIA ȘI CULISELE CONSPIRAȚIEI	425
CONJURAȚI, ACUZAȚI ȘI FRANCMASONI	451
CRITICA DOCUMENTELE DE ARHIVĂ. POSIBILE IPOSTAZE CONSPIRATIVE	471
POSTFAȚĂ LA CULTUL-EROU	489
BIBLIOGRAFIE ȘI ABREVIERI	507
ANEXE	547

CONSPIRAȚIE ȘI TEORIA CONSPIRAȚIEI²⁵

Conspirația și teoria prin delimitări conceptuale

Modul în care este descris atentatul din vara anului 1914, poate sugera că un astfel de eveniment catalitic era inevitabil în ceea ce unii istorici numesc „periferia Europei”, și că puterile continentale au fost cumva atrase în această distopie balcanică²⁶. Au fost scrise mii de cărți și articole despre asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand, atât în perioada care a urmat evenimentului, cât și în timpul primei conflagrații mondiale. Cu siguranță, o carte despre istoria atât de controversatului asasinat de la Sarajevo este dificil de scris din mai multe considerații, dar rămâne importantă pentru înțelegerea contextului istoric în care s-a declanșat Marele Război. O carte despre locul în care s-a produs atentatul, care să explice dacă era așteptat, despre poziția Vienei - care pare a fi dorit și ar fi făcut posibil asasinatul - dar și despre implicarea societăților secrete și, în mod deosebit, plasarea evenimentului în cadrul atât de

---

²⁵ ALBERT, SHALOM, *Conspiracies or institutions?*, p. 31.
GOLDSCHLÄGER, LEMAIRE, *Le complot judéo-maçonnique*, p. 7.
GIRY, *Étudier les théories du complot*, pp. 5-11.

²⁶ Nu folosim acest termen în sensul lui anatomic. O distopie reprezintă și antiteza unei societăți utopice. O societate distopică se caracterizează prin prezența uneia din formele de guvernare autoritariste sau totalitare, sau printr-o formă oarecare de opresiune sau de control social.

cunoscut al teoriilor conspirației. Cu alte cuvinte, cum a putut fi împins Franz Ferdinand în mod conștient în periculoasa „pădurea bosniacă”, în acest fel devenind din vânător avid, vânat... Mulți indicatori conduc logica istorică în această direcție: ceea ce s-a întâmplat atestă incapacitatea autorităților și ridică suspiciuni printre cei care s-au întreat dacă eșecul securității arhiducelui a fost accidental. Cel mai simplu răspuns ar fi că acest asasinat a fost și rămâne învăluit într-un mare secret. Adică aparține conspirației...

După Raoul Girardet, mitul este proiecția negativă a unor aspirații tacite²⁷. Pentru a califica o conspirația ca mit politic este necesar, în primul rând, să știm că un mit trebuie înțeles ca

„o narațiune legendară (...) care exercită și o funcție explicativă, oferind un anumit număr de chei pentru înțelegerea prezentului și constituind o grilă prin care poate părea să ordoneze haosul neconcertat al faptelor și evenimentelor (...) Explicație cu atât mai convingătoare, cu cât se dorește a fi totală și cu o claritate exemplară; toate faptele, oricare ar fi ordinea de la care apar, sunt reduse printr-o logică aparent inflexibilă la aceeași și unică și atât elementară și atotputernică cauzalitate”²⁸.

Din această definiție reiese că mitul politic este o meta-narațiune hegemonică și explicativă, care are sens într-un imaginar colectiv determinat²⁹. De fapt, nu latura magică sau sacră a mitului interesează studiul nostru ci, din

²⁷ GIRARDET, *Mythes et mythologies*, p. 61.

²⁸ *Ibidem*, pp. 13-14, 54-55.

²⁹ GIRY, *Le conspirationnisme*, p. 40.

perspectivă politică, aspectul său cognitiv și simbolic, legat de reprezentări și consecințe. De asemenea, ni se pare că orice conspirație este revelată ca un mit în pretenția sa de a expune sau de a dezvălui o reprezentare politică și istoricizată a lumii, a cărei înțelegere ar fi suspendată și aflată sub control. Mersul istoriei, această încărcătură aparent haotică a faptelor și evenimentelor, devine mai limpede când este reluată și reinterpretată sub lupa conspirațiilor. Totul este legat, lucrurile nu sunt ceea ce par și, mai ales, nu se întâmplă nimic prin hazard, pentru că totul a fost planificat cu atenție și cu mult timp înainte.

O caracteristică a conspirației este cultura secretului. De aici, presupunerea că iezuiții, evreii, templierii sau franc-masonii, ar avea o influență „incomensurabilă” în toate domeniile³⁰. Includerea masonilor în această ecuație are origini vechi. Este axioma fundamentală a mitului conspirației, ilustrată de Barruel, așa cum vom vedea mai departe. Atât Franc-masoneria, cât și antimasonismul, datează din secolul al XVIII-lea³¹. Aproape universal, antimasonismul a luat de la început în Italia forma excomunicării, a condamnării spirituale totale - arată Aldo Mola -, având rădăcini mai profunde și forme virulente. În timpul papei Leon XIII (1878-1903) s-a „conștientizat” necesitatea ca vicarii lui Hristos „să recucerească statul”, încredințați că adversarul lor este Francmasoneria, asimilată în cele din urmă cu „Răul și Diavolul”. La 8 noiembrie 1885, părintele Regnault îi prezenta lui Leon al XIII-lea

³⁰ GIRY, *op.cit.*, pp. 45-46.

³¹ Aldo A. MOLA, *La Ligue antimaçonnique et son influence politique et culturelle aux confins des XIXe et XXe siècles*, în: DIERKENS, *Les courants antimaçonniques*, p. 39.

Manualul Ligii Anti-Masonice. În Manualul prefătat chiar de un rezumat al papei, „datum Romae die XIV novembris”, se putea citi că venise timpul pentru „combaterea intrigilor și comploturilor sectei masonice”, acuzată de conspirațiile care au provocat răul în lume. Manualul nu și-a propus să analizeze sau să discute ceea ce era masoneria din punctul de vedere al catolicilor, hotărârea fiind luată de mult: masoneria era rea; masonii erau răi și periculoși; era obligatoriu să fie exterminați. Dacă morala (și legile...) erau o piedică pentru ca masonii să fie uciși, era necesar să fie alungați din viața publică, cum erau și victimele ciumei³². A fost organizată și o Ligă, cu o structură militară: membri simpli (adică trupele auxiliare, dar și agenții săi secreți), membri declarați (rezerva de onoare, gata de luptă), membri activi, comitete de propagandă locale și, în cele din urmă, comitetul central, care adoptase deviza împăratului Constantin, *In hoc signo vinces* și simbolul crucii. Până la urmă, o adevărată organizație paramilitară, care nu se deosebea de cele care, în secolele ce vor urma, au condus la războaie! Înseamnă că ideea de conspirație universală asociată masoneriei a fost dezvoltată de papa Leon XIII, convins că „Diavolul asediază Vaticanul”³³. Se urmărea îndeaproape orice indiciu al unei conspirații reale sau percepute ca provenind din partea Francmasoneriei, iar odată cu antecedentele Revoluției Franceze de la 1789, reputația masoneriei s-a înrăutățit.

---

³² *Ibidem*, pp. 41-42.

³³ *Ibidem*, p. 40.

La conferința anuală organizată de Institut d'étude des Religions et de la Laïcité în 1993, două zile de studiu au fost dedicate diferitelor aspecte ale „curenților anti-masonice de ieri și astăzi”.³⁴ Până în acel an nu s-au organizat conferințe care să aibă drept temă centrală antimasonismul, subiect care nu a dat naștere, de fapt, unor reflecții cu adevărat aprofundate. Dacă situația franceză a inspirat studii detaliate, precum cartea lui Dominique Rossignol despre Vichy și francmasoni (*Vichy et les francsmaçons*, 1981³⁵), la nivel internațional încă nu s-a efectuat nicio investigație.

Termenul antimasonism este un cuvânt necunoscut în dicționarele lingvistice și chiar în cele ale Francmasoneriei, precum: Ligou, Eugen Lennhoff și Oskar Posner, ca și Larousse (unde antimasonismul este descris ca „Opposé à la franc-maçonnerie”) sau Webster (descriș ca „opposed to Freemasonry”)³⁶. Departe de a defini antimasonismul, dicționarele se limitează la descrierea anumitor mișcări antimasonice. Lennhoff-Posner, de exemplu, descrie în principal Corporațiile antimasonice („Anti freimaurerische Korperschaften”)³⁷. Cu toate acestea, antimasonismul este foarte prezent, identificând-se cu momente ale istoriei când

³⁴ Jacques Marx, Vice-Président de l'LE.R.L.: DIERKENS, *op. cit.*, p. 7.

³⁵ A a se vedea și: BICHICEAN, *Universalism masonic*, vol. 2, pp. 13-14.

³⁶ Daniel LIGOU (dir.), *Dictionnaire de la franc-maçonnerie*, Presses Universitaires de France, PUF, coll. «Quadrige», 2012; Eugen LENNHOF, Oskar POSNER, *Internationales Freimaurer-Lexikon* (Amalthea-Verlag, 1932).

³⁷ A se vede: Jose A. FERRER BENIMELI, *L'antimaçonisme en Espagne et en Amérique latine*, în: DIERKENS, *Les courants antimaçoniques*, p. 77.

a vorbi sau a scrie despre masonerie este ca și cum ai vorbi sau scrie despre conspirații, despre rolul iudaismului sau, mai recent, despre mafie și masonerie, cum este în cazul „Propaganda Due” din Italia.

∴

O vie dezbatere în cercurile științifice și universitare a stârnit Carta Albă intitulată „Să luptăm eficient împotriva teoriilor conspirației”³⁸. Cercetătorii au atras atenția asupra riscurilor născute dintr-o dorință excesivă de a provoca conspiraționismul printr-o „luptă” frontală. S-a subliniat acel risc ca fiind „remediul” proiectat să nu facă altceva decât „să consolideze răul”. Că teoriile conspirației pot cauza îngrijorare, este o realitate. În general, aceste teorii sunt abordate fie din perspectiva conținutului lor discursiv sau explicativ, fie din cel al caracteristicilor reale - dar mai ales presupuse - ale adeptilor sau ale pericolului pe care îl reprezintă sau l-ar reprezenta în termeni de extremism, radicalism sau rasism. Aceste trei dimensiuni sunt relevante și trebuie articulate și legate de contextul social care le-a născut. De aceea, preocupările ar trebui să se îndrepte spre stoparea acestor teorii, pentru a le împiedica să „scape” în spațiul public, pentru că interesul pentru teoriile conspiraționiste, pentru aspectul lor ascuns și secret, este mare.

Teoriile conspirației sunt concomitent subiectul atenției și al analizei. Expresia „prost formulată a teoriei conspirației” - *Verschwörungstheorie* -, pentru a denota

---

³⁸ *Luttons efficacement contre les théories du complot*, în „Le Monde”, 5-6 iunie 2016.

orice narațiune explicativă și acuzatoare bazată pe credința într-o conspirație imaginară, a fost introdusă de filosoful Karl Popper la jumătatea anilor 1940 (Pierre-André Taguieff³⁹). În cartea „Societatea deschisă și dușmanii săi”, ca parte a criticii sale despre istoricism, Popper a analizat sistematic ceea ce a numit, mai mult în mod special, „teoria conspirației în societate”⁴⁰. Interesul pentru tema conspirației, mai exact pentru opiniile lumii centrate pe denunțarea unui mare complot (viziunile conspiraționiste ale societății și istoriei), a fost întărit prin locul pe care i l-a oferit Hannah Arendt în „Originile totalitarismului”⁴¹. Mai târziu, eseul lui Daniel Pipes, intitulat „Conspiracy: How the Paranoid Style Flourishes and Where It Comes From”, a stimulat considerabil cercetarea conspirației în politică, din Statele Unite și Europa⁴².

Pierre-André Taguieff se referă la o serie de lucrări importante din acest domeniu, precum cele ale lui Norman Cohn despre Protocoalele Înțelepților din Sion (*Protocoles des Sages de Sion*, 1967), o genealogie a mitului conspirației evreiești internaționale. Studiul istoric al lui

---

³⁹ A se vedea în acest sens: *Les rhétoriques de la conspiration*, p. 284.

⁴⁰ POPPER, *Societatea deschisă și dușmanii ei*, pp. 124-125, 154, 196, 212-213, 291-292.

⁴¹ *Originile totalitarismului*, Humanitas, 1994. Începând cu anul 1951, Hannah Arendt va aprofunda noțiunea de totalitarism, conferindu-i o vigoare și o consistență fără egal. O notă de „agresivitate” este evidentă în demersul pe care îl face asupra acestui regim, grefată pe fondul unor suferințe personale. A se vedea: BICHICEAN Gh., BICHICEAN A., *Despre democrație*, pp. 172-173.

⁴² „Conspirația: Cum înflorește stilul paranoic și de unde vine (1997)”, apud: *Les rhétoriques de la conspiration*, p. 284 (Pierre-André Taguieff)

John M. Roberts despre mitologia societăților secrete (*Mythology of the Secret Societies*, Macmillan Pub Co, 1972) și al lui Johannes Rogalla von Bieberstein asupra multiplelor figuri legate de teoriile conspirației de la sfârșitul secolului al XVIII-lea (*Die These von Verschwörung 1776-1945*, 1976), introduc studiul acestora în câmpul istoriografic⁴³. În cartea publicată în 1986 (*Mythes et mythologies politiques*), având ca obiect imaginarul politic modern, Raoul Girardet și-a propus să analizeze conspirațiile imaginare atribuite acțiunile subterane evreiești, iezuite și francmasonice, ca exprimări ale unui mit, o politică bine definită, din care construiește un tip ideal al conspirației. De atunci, viziunile conspirative au apărut ca un obiectiv nou, pe care, alături de „secret” și l-a propus istoria politică. Totodată, au fost efectuate noi analize ale gândirii conspirative de către specialiști în psihologia socială, precum Serge Moscovici și Carl Friedrich Graumann, coautori ai importantei lucrări *Changing Conceptions of Conspiracy* (1987). Politologul american Michael Barkun a analizat diferite tipuri de viziuni conspirative americane, între care dimensiunea apocaliptică (*A Culture of Conspiracy*, 2003), iar Eduard Gugenberger, Franko Petri și Roman Schweidlenka, explorează în lucrarea lor *Weltverschwörungstheorien* (1998), utilizările contemporane de extremă dreaptă ale „culturii conspirative”⁴⁴.

Teoria conspirației are, într-adevăr, „o plasticitate extraordinară de a se adapta scenariilor care încearcă să

⁴³ *Ibidem*, p. 286. A se vedea pe larg: TAGUIEFF, *op. cit.*, pp. 23-97.

⁴⁴ TAGUIEFF, *op. cit.*, pp. 23-97.

explice evenimentele tragice și alte tulburări istorice prin manipularea puterilor societății secrete”, care „prind” unii oamenii într-un asemenea păienjeniș de explicații, încât aceștia nu pot accepta cauze raționale dincolo de ceea ce le depășește înțelegerea. În acest fel, după P. Beaurepaire, *teoria conspirației își propune să dea sens nonsensului*⁴⁵.

Domeniu al cercetării științifice, teoria conspirației manifestă o vitalitate interdisciplinară fără precedent în mediul academic anglo-saxon, unde au devenit obiect de studiu încă din anii 60. Aceasta se traduce, de exemplu, în implementarea din anul 2016 a acțiunii europene COST - *Comparative Analysis of Conspiracy Theories* - și chiar organizarea unui atelier tematic în cadrul Congresului anual al asociației de științe politice franceze, în 2017⁴⁶. În ciuda diferențelor, aceste cercetări se concentrează în principal pe patru teme clasice: prezentarea diferitelor teorii ale conspirației, caracteristicile, funcțiile lor și modurile de adeziune; aspecte referitoare la retorica conspirativă; legăturile presupuse sau reale între abordarea critică și teoriile conspirației, precum și utilizarea acestora din urmă ca o anateme ușoară și descalificatoare și, în sfârșit, refutarea teoriilor conspirației⁴⁷.

Să ne oprim la problemele de definire și utilizare a conceptelor de „teorie a conspirației”, „conspirație” și „conspirator”. Acestea s-au impus treptat în vocabular și în dezbateri publică, unde în mod obișnuit sunt conectate negativ și peiorativ⁴⁸. Sunt expresii și noțiuni care trezesc

⁴⁵ A se vedea: BEAUREPAIRE, *Théorie de la conspiration*, p. 1.

⁴⁶ GIRY, *op. cit.*, pp. 5-6.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 6.

⁴⁸ *Ibidem*.

un fel de teamă sau respingere instinctivă față de acei actori individuali sau colectivi etichetați ca infami care sunt asociați acestora, sau care sunt desemnați ca atare.

Fenomenul conspirativ nu se recunoaște ca atare, este o categorie heterodeterminată sau o etichetare exogenă. Cu alte cuvinte, în afară de dinamica inversării stigmatului, nimeni nu aderă sau nu apără „teoriile conspirației”. Unii încearcă să înțeleagă „adevărul adevărat” din spatele a ceea ce se promovează, pe când alții încearcă să descopere problemele reale dincolo de perdelele de fum. Cuvintele sau expresiile „conspirație / conspiraționist”, „conspirație / conspirator” sau chiar „teorii ale conspirației”, s-au impus treptat în vocabularul și dezbaterea publică, unde sunt în mod obișnuit înțelese într-o manieră negativă și peiorativă⁴⁹. Ele stârnesc un fel de teamă instinctivă sau

---

⁴⁹ *Conspirație, a conspira* (lat. *conspiro*): începând din 1302 se folosea cu sensul de „a respira împreună”, înglobând astfel și sensul de „voințe unite pentru a acționa împotriva altora” (DEX '09 (2009); uneltire secretă și ilegală îndreptată împotriva (conducătorilor) statului sau a ordinii publice; complot; conjurație (DEX); reprezintă o înțelegere secretă între două sau mai multe persoane, cu scopul comun de a efectua o activitate ilegală, imorală sau cu conotații negative pentru societate, respectiv o uneltire secretă și ilegală îndreptată împotriva instituțiilor statului (șeful statului, guvern etc.) sau a ordinii publice. *Conspirator, conspiraționist*: persoană care ia parte la o conspirație (sinonime: complotaș, complotist, conjurat, căzuș uneltitor, urzitor). Conform dicționarului Collins: un plan secret sau un acord pentru a efectua un act ilegal sau dăunător, cu motivație politică; actul de a face astfel de planuri în secret (<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/conspiration>); <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/conspiracy> : activitatea de planificare secretă cu alte persoane pentru a face ceva rău sau ilegal. <https://www.britannica.com/topic/conspiracy-theory>: teoria conspirației este o încercare de a